

Liberalni dezerterji

Odnos liberalne inteligence in politike do lezbištva in aktivizma

»Morda pa to, kar sem počela zadnjih deset let, sploh ni bil homoaktivizem. Morda pa to, kar sem počela, nikdar ne bi smelo imeti nobene ambicije, ne želje po razsodnejši družbi, po kolektivnih poteh, ki naj vodijo do nje, zdaj, ko vidim hetero univerzitetne profesorice, kako rade ljubijo izrecno, vedno in brez odstopanj geje, jim omogočajo možnosti, službe, podiplomske štipendije, čas, zbranost, mir, perspektive, skratka, življenje, kako jim masirajo ramena, kako jih naduse cenijo. Lezbijk nikoli, v duajsetih letih – nikoli. Če je katera kdaj v teh resnično naklonjenih, ozaveščenih krogih dobila kakšno honorarno službico, recimo, da je kaj tipkala, je čez kratek čas prva letela.«

Nataša Velikonja, 2004

Spodnje besedilo je izbor študijskih primerov, ki ilustrirajo odnos neoliberalnih in socialdemokratskih politik do seksualnih manjšin, zlasti lezbištva, po letu 2000. Moj namen je bil dokumentirati, analizirati ter interpretirati reprezentativne primere ter jih zapisati v zgodovinski, kritični spomin; nastala je kronologija izključevanja lezbištva. Po definiciji naj bi bile liberalne politike naklonjene ali zelo naklonjene javnemu zagovoru enakopravnosti, človekovih pravic in enakih možnosti, brezkompromisni zaščitni drži do manjšin, marginaliziranih, stigmatiziranih ali kako drugače prikrajšanih družbenih skupin. A videti je, da tovrstna definicija liberalne vključevalnosti, strpnosti in načelnosti v zagovoru človekovih pravic v vsakodnevni praksi bije boj med Scilo in Karibdo otipljivega nelagodja do vprašanja spolov in seksualnosti na eni strani in večnega nihanja med populističnim vijuganjem med čerami večinsko še sprejemljivega odnosa do tematik družbene »odklonskosti« na drugi. Zagovor »svobode, enakosti in pravičnosti« za varnimi barikadami neoliberalizma je – ko gre za lezbištvo – še vedno *orwelovsko* načelo, po katerem so nekateri enakopravnejši od drugih.

¹ Svetlana Slapšak, Lesbos. Večer, 24. 12. 2005 (podlistek »Antična mitologija za telebane«).

² Društvo ŠKUC ima razvito specializirano založniško dejavnost, od bogatega revialnega tiska do lastnih knjižnih zbirk Lambda in Vizibilija. Premore lastno znanstveno-raziskovalno in teoretično produkcijo: prvi akademski projekt na področju gejevskih in lezbičnih študij v Sloveniji je zasluga lezbične sekcije ŠKUC-LL, ki je v sodelovanju s Časopisom za kritiko znanosti leta 1995 privedla do objave tematskega bloka, v celoti namenjenega homoseksualnosti in lezbilstvu.

³ Kratica LL pomeni »Lezbični Lilit«.

Svetlana Slapšak je v enem svojih vztrajnih poskusov razsvetljevanja najširše slovenske javnosti v sobotni prilogi dnevnika Večer zapisala:

»Lezbičnost zato, ker spodbuja k razmišljanju o politiki, enakopravnosti spolov in demokraciji, v sicer neoviranem antičnem prikazovanju ženske spolnosti ostaja edini vidik seksualnosti v antiki, ki so ga nepreklicno tabuizirali... Mar ni še danes glavni problem politični vidik lezbičnosti? Njegov kontekst se je sicer spremenil, saj se je zasebnemu resnično posrečilo preleviti v javno in politično, toda patriarhalne inhibicije so v glavnem ostale enake.«¹

Patriarhalne, heteronormativne inhibicije aktualne družbeno-politične stvarnosti v sodobni Sloveniji, zlasti tiste na strani deklarativno liberalnih in libertarnih politik, bomo uporabili kot stimulatивно motivacijsko gibalno našega izpraševanja javnega, liberalnega političnega diskurza o lezbilstvu in drugih seksualnih manjšinah in njihovem družbenem statusu. Pomagali si bomo z izbranimi primeri ravnanj, katerih nosilci so intelektualci, ideologi in politiki liberalizma, nosilci politične oblasti in nosilci družbene moči.

Slovensko gejevsko in lezbično gibanje je sredi 80. let postavilo iztočnice aktivističnega boja v tem delu Evrope. Od prvih aktivističnih sunkov iz okrilja družbenih gibanj 80. let, torej od formiranja gejevse sekcije ŠKUC Magnus 1984. leta in lezbične sekcije ŠKUC-LL leta 1987 so se v zadnjih dvajsetih letih zvrstili številni mejniki na področju socializacije, politike, kulture in umetnosti homoerotike. Za Škucev lezbični in gejevski aktivizem je značilna politično profilirana, levičarska, radikalno feministična linija zahtev po polni enakopravnosti. Politični boj poteka ob hkratnem lansiranju umetniških in kulturnih projektov, ki pomenijo krepitev vidnosti homoerotičnih identitet, zavzemanje teritorija svobodnih življenjskih slogov seksualnih in spolno identitetnih manjšin ter nenehno krepitev skupnosti. Kot močna metoda pritiska in izraz intelektualne suverenosti se uporabljajo tudi avtonomne založniške in medijske dejavnosti ter akademski preboj.² Značilna je tudi močna vpetost v mednarodno sfero ter antiglobalistično in antikapitalistično konvergenčno gibanje.

Lezbična sekcija ŠKUC-LL ima letos jubilejno, dvajseto obletnico delovanja. Ustanovljena kot prva lezbična organizacija v nekdanji Jugoslaviji in vzhodni Evropi sploh je opravila pionirsko delo na področju socializacije, vidnosti, političnih zahtev, kulture, medijev, založništva, izobraževanja, vzgoje in človekovih pravic lezbijk. In kako je po dvajsetih letih javnega, artikularnega lezbičnega aktivizma?

Ne bodi je treba

Sekcija LL prek svojih kulturno in politično angažiranih projektov napada diaspore lezbofobije in homofobije ter socializira družbo v ideale razsvetljenske, vključujoče, solidarne in egalitarne družbe. Je sestavni del protioblastnih, političnih in kulturnih naporov, ki razbijajo visoke zidove državljanske apatije, politične nevednosti, ideološkega terorja in zlorabe razuma.

Lezbična sekcija LL3 se ustanovi leta 1987 v okviru feministične skupine *Lilit*, leta 1988 se osamosvoji v avtonomno sekcijo pri društvu Študentski kulturni center - ŠKUC.⁴ Ob koncu osemdesetih let je lezbični aktivizem, sestavni del novih družbenih gibanj in alternativne kulture, usmerjen k vzpostavljanju moderne politične kulture in civilne družbe: na eni strani artikulira politične zahteve, na drugi pa socializira oblike lezbičnih kultur, druženj in alternativne misli. To obdobje zaznamujejo intenzivno mreženje in povezovanje s sorodnimi mednarodnimi in regionalnimi skupinami, prodor v medijski prostor, organiziranje družabnih in diskusijskih večerov ter umetniških dogodkov (*Teden lezbičnega filma* leta 1988 v ljubljanski galeriji ŠKUC, iz katerega se razvije *Festival gejevskega in lezbičnega filma* Ljubljana).

V prvi polovici devetdesetih je lezbična sekcija LL, ki skupaj z gejevsko skupino Magnus ustanovi politično združenje Roza klub, soustanoviteljica številnih kulturnih in socialnih projektov: je začetnica filmskega festivala, sooblikovalka revije s homoerotičnim nabojem Revolver in legendarnih nedeljskih večerov Roza diska v klubu K4 in pozneje soustanoviteljica telefonske svetovalne linije za geje in lezbijke Galfon.

Po letu 1997 se sekcija ŠKUC-LL znova osredotoči na avtonomno oblikovanje lezbičnih politik, kultur in socialnosti. Odpre projekte, ki potekajo še danes, ki zadevajo zagovor politik enakopravnega državljanstva, širjenje državljskih in človekovih pravic, uvedbo nediskriminatorne zakonodaje, odpravo institucionalizirane diskriminacije in homofobije ter izboljšanje družbenega položaja istospolno usmerjenih. Politični aktivizem oblikuje skozi javni angažma, tako skozi dialog kot pritisk, tako do državnih kot meddržavnih institucij ter tako do javnosti kot oblikovalcev medijskega prostora. Sodeluje z mednarodnim emancipatornim gibanjem (*International Lesbian and Gay Association ILGA-Europe, lezbična mreža nekdanje Jugoslavije*) in konceptualno sorodnimi aktivističnimi pobudami v domačem prostoru.⁵

Poslanstvo LL je *kulturna, izobraževalna, založniška, vzgojna, politična in razsvetljenska akcija*. Omenimo naj odpiranje akademskih vrat v analize spolov in seksualnosti in iniciativo na področju uvedbe *lezbičnih in gejevskih študij* v *Časopisu za kritiko znanosti* leta 1995,⁶ sodelovanje z univerzitetnimi institucijami in sorodnimi akademskimi pobudami ter mentorsko delo, izvajanje in objavo študijskih raziskav, izdajanje informativnih in vzgojnih publikacij (o varni spolnosti za ženske; homofobiji; istospolnem starševstvu; zaposlovanju; človekovih pravicah, nasilju, homofobičnih zločinih, pravici do zdravja). *ŠKUC-Vizibilija* je specializirana knjižna zbirka z lezbično tematiko, ki od leta 1998 izdaja leposlovne in teoretske tekste s področja lezbičnih študij, študij spolov in seksualnosti, predvsem tistih usmeritev, ki z radikalno kritiko in revolucionarno dikcijo razgrajujejo realnosti kot nespremenljiva izkustva. Doslej so izšla dela, ki prinašajo vsebine s področja filmske ali glasbene teorije, zgodovine spolov in seksualnosti, literarne zgodovine, kulturološke zgodovine lezbične skupnosti, lezbično-feministične družbene kritike in leposlovja. Samostojni del založniške dejavnosti je revija *Lesbo*.⁷

Splošno dostopnemu informiranju in izobraževanju v okviru seksualnih in spolno-identitetnih manjšin je namenjena specializirana spletna stran, v pogonu od leta 1997: www.ljudmila.org/lesbo, informiranju pa služijo stalni projekti, kot so *Lezbična knjižnica in arhiv*,⁸

⁴ Društvo ŠKUC je ena najvidnejših organizacij nepridobitnega kulturnega ustvarjanja v Sloveniji, ustanovljeno leta 1972. Letos ima 35. obletnico delovanja. Ima status društva v javnem interesu.

⁵ Povzeto po spletni predstavitvi: www.ljudmila.org/lesbo.

⁶ Gejevске in lezbične študije, ČKZ, letniki 1995, 1997 in 2001, urednica Nataša Velikonja.

⁷ Glej predstavitev revije v poglavju »To ni revija«, spodaj.

⁸ Podrobnejšo predstavitev projekta glej spodaj, poglavje »Lezbična knjižnica – ne, hvala«.

⁹ Oddaja Lesbomanija informira in obvešča, analizira in komentira polje medijskih in političnih realnosti ter diskurzov o lezbištvu, homoseksualnosti in transseksualnosti; prinaša ocene in kritike kulturnih dogodkov, intervjuje, ankete. Glasba: alternativni rock, trip-hop, drum'n'bass, ambiental, elektro. Glej predstavitev revije v poglavju »To ni revija«, spodaj.

¹⁰ Za program Monokla glej: www.monokel.si, za arhiv pa www.ljudmila.org/lesbo.

mesečna radijska oddaja *Lesbomanija* o »lezbijkah, gejih in trans-ostalih« na *Radiu Študent*. Od začetka, junija 1998, je vključena tudi v projekt *MultiKulti*, od leta 2000 je oddaja članica mednarodne mreže feminističnih radijskih oddaj AMARC.⁹ Socializacijske narave je edini lezbični klubski prostor v Sloveniji, *Klub Monokel*, ki ga je LL pridobila septembra 1993; v sozvočju z drugimi urbanimi subkulturami in scenami ter umetniškimi in kulturniškimi avantgardami je LL sodelovala pri zasedbi nekdanje vojašnice JLA na Metelkovi ulici v Ljubljani in tako pridobila prve klubske prostore. Monokel na okrog petdesetih kvadratnih metrih v obliki družabnih, kulturnih, glasbenih, gledaliških, galerijskih in debatnih dogodkov realizira iluzije o preživetju klubskih noči ne glede na spolno in drugačno usmeritev.¹⁰

Znanilci liberalnosti

2001 – Lezbične študije brez lezbijk

Leta 2001 sem kot koordinatorica lezbične sekcije ŠKUC-LL na Fakulteto za družbene vede Univerze v Ljubljani vložila pobudo za izvedbo predmeta oziroma seminarja »Gejevske in lezbične študije«. Predlog je bil opremljen z utemeljitvijo, vsebinskim konceptom, študijsko literaturo in osnutkom pedagoškega procesa. Predmet »Gejevske in lezbične študije« naj bi obravnaval gejevske, lezbične, biseksualne in trans tematike, se usmerjal na analizo spolov, seksualnosti, seksualnih in spolnih identitet, tekstualnosti in diskurzov, področje razmerij med heteroseksualno in homoseksualno populacijo, odnosov med spoloma v seksualnih manjšinah, področje civilnih in človekovih pravic, zgodovine emancipatornih gibanj, načine reprezentacij v politiki in kulturi, umetniške manifestacije, medijske podobe ter življenjske stile seksualnih manjšin. V utemeljitvi predloga je bilo zapisano, da je seksualnost eno organizirajočih načel človeške družbe, ki – v različni meri in na različne načine – strukturira spolne politike, kulturne pomene, reprezentacijski aparat in družbene odnose v vseh družbenih sistemih. Mehanizmi seksualnega reda se koncentrirajo okrog spola, spolne usmerjenosti, razreda, rase itd. Razkrivanje diskurzov in tekstualnosti, ki krepijo predsodkovno vedenje represivne narave, ter njihova dekonstrukcija in analiza so ključnega pomena – med drugim – tudi za razvoj lezbičnih in gejevskih študij. Pod tem ali podobnim imenom se že desetletja predava na zahodnih univerzah. Če izvzamemo zgodnejše izjeme, so gejevske in lezbične študije prodrle v akademski okvir v letu 1970, sprva vezane na vpliv psihologije, sociologije in zgodovine, v 80. letih pa postanejo pomembne zlasti kulturološke študije, literarna teorija in feministična teorija.

Zahodne študije homoseksualnosti so generirale bogato in raznoliko literaturo, od splošnih preglednih razprav do detajlnih področnih študij. Temeljne strokovne avtorske in prevodne objave v zadnjih letih pospešeno izhajajo tudi v slovenščini v specializiranih založbah ŠKUC *Lambda* in *Vizibilija*. Namen predmeta je bilo podati sistematičen vpogled v tematike manjšinskih spolov in seksualnosti ter omogočiti uporabo dosedanjih izsledkov in perspektiv tega študijskega področja pri raziskavah spolov, seksualnosti in kulture.

Predlagani program je bil zasnovan kot interdisciplinarni pedagoški proces, vključujoč pristope *queer* študij, zgodovine, umetnostne zgodovine, sociologije in kulturologije, zasnovan na komparativni tematizaciji in spoznavanju kontekstov zahodnih kapitalističnih in vzhodnih postsocialističnih oziroma tranzicijskih družb ter njihovega odnosa do homoseksualnosti. Seminar naj bi bil temu primerno organiziran tematsko, zasnovan na teoriji in analogijah iz aktualne družbeno-kulturne in politične prakse.

Predlaganih je bilo šest nosilnih tem, in sicer:

- Uvod: uvodna predstavitev vsebine predmeta in njegove pozicije v kontekstu znanosti;
- Seksualnost in homoseksualnost skozi historični kontekst;
- Zgodovina emancipatornega GLBT gibanja;
- Reprezentacije homoseksualnosti in lezbištva v kulturi in umetnosti;
- Medijske reprezentacije homoseksualnosti in lezbištva;
- Družbeni status homoseksualnosti v Vzhodni Evropi.

Na uradno, na več straneh utemeljeno pisno iniciativo sekcije LL, *Fakulteta za družbene vede* sprva sploh ni odgovorila, po ponovnem poizvedovanju pa smo – čez štiri mesece – prejeli elektronsko pošto z Oddelka za kulturologijo. Odgovor ni bil uraden, pač pa hitro spisana elektronska pošta, v kateri tedanji predstojnik oddelka pojasnjuje, da potreba po uvedbi gejevskih in lezbičnih študij sicer obstaja,¹¹ obenem pa navaja, da obstajajo finančne ovire in da je FDV uvedla gejevske in lezbične študije v okviru podiplomskega študija, njihova nosilka pa je dr. Alenka Švab. Iniciativa lezbične sekcije LL ne pride v poštev, ker mora biti nosilec predmeta habilitiran.¹² Pri tem ni zanemarljivo, da so aktivistke ŠKUC-LL vrsto let izvajale predavanja za dodiplomske in podiplomske študente FDV na temo gejevskih in lezbičnih študij ter študij spolov – v tem primeru habilitacija očitno ni bila ovira.

Kot nosilka gejevskih in lezbičnih študij na podiplomski ravni FDV je bila torej identificirana oseba, ki je sicer habilitirana, hkrati pa ne more izkazati legitimnega interesa za marginalizirane pozicije gejevstva in lezbištva, nima povezav z gejevskim in lezbičnim gibanjem in ne pozna razmer v praksi. Ob podobni dilemi je Nataša Velikonja leta 2004 duhovito komentirala situacijo: »... kot aktivistka, ki delam na področju več kot desetletje, sem zadnjič recimo slišala, da na Fakulteti za družbene vede poteka postopek vzpostavitve gejevskih in lezbičnih študij. Ena od nosilk naj bi bila raziskovalka, za katero dvomim, da je bila dvakrat v Monoklu.¹³ Morda je bila trikrat v Tiffanyju. Dvomim, da ve, katere knjige so objavile domače homozaložbe...« (Velikonja, 2004).

Bistveno težo ima dejstvo, da je ekipa ŠKUC-LL v sodelovanju s Študentsko založbo Univerze v Ljubljani že leta 1995 uredila in izdala posebno številko Časopisa za kritiko znanosti »Gejevske in lezbične študije«,¹⁴ s čimer je sprožila tematiko v slovenskem akademskem diskurzu in nacionalnem znanstvenem področju nasploh. Na spletni strani založbe ŠOU najdemo 177. številko ČKZ pod oznako: »GL študije, 1995: Razprodano« – kar je

¹¹ Elektronska pošta dr. Peter Stankovič, 20. 12. 2007.

¹² Predlagateljica je bila v tistem času magistra in doktorska kandidatka na Filozofski fakulteti. Tudi po habilitaciji se takšno stanje ni spremenilo. Po eni strani FDV pogojuje študijska predavanja s habilitacijo, v isti sapi pa kot predavateljico vabi trans-zvezdo Salome. Nasploh je argument habilitacije pri deprivilegiranih skupinah neetičen, ker zanemarija moment neenakega dostopa in družbene izključenosti, o čemer obstaja množica strokovno podkovanih študij.

¹³ Monokel je lezbični, Tiffany pa gejevski klub na Metelkovi. Na gejevski sceni sicer velja konsenz, da so strejt ženske privrženke gejevskih moških, medtem ko se lezbijki izogibajo. Subkulturni izraz zanje je »taške« (torbice), angl. sopomenka je »fag-hag«.

¹⁴ Gejevske in lezbične študije. Časopis za kritiko znanosti, številka 177, 1995; urednica posebne številke je bila Nataša Velikonja.

¹⁵ GL vsebine se sporadično vključujejo v študijske programe tudi na ISH in na Fakulteti za humanistične vede Koper.

¹⁶ »The most progressive country in term of lesbian organizing is, again, Slovenia, with a new 'feminist and lesbian' group Kasandra operating a sometime-caffe and information Center«.

¹⁷ Tanja Renner, *Odpiranje prostorov? O situaciji ženskih študijev*. V: *Spol Ž* (ur. Bogovič in Z.Skušek), Ljubljana 1996.

podatek, ki je za znanstveno in študijsko literaturo prej izjema kot pravilo. Lezbična sekcija LL je torej celih šest let pred odločitvijo FDV, da vsebino uradno uvrsti v svoj učni program, gejevske in lezbične študije že objavila v univerzitetni publikaciji in jih celovito umestila na raven akademske diskusije. Posebne izdaje ČKZ na področju gejevskih in lezbičnih študij so sledile še v letih 1997 in 2001, vse pa so bile uredniška iniciativa lezbične sekcije LL.

Ne glede na zgoraj opisano dvojno pobudo lezbijk se danes GL študije na *Fakulteti za družbene vede* in na *Filozofski fakulteti* odvijajo brez lezbijk.¹⁵ Kvalificirana zahteva lezbične organizacije po graditvi neodvisne teorije, produkciji vednosti ter avtonomni akademski poziciji torej ni uspela. Podobno kot FDV sta tudi FF in ISH uvedli temo lezbičnih študij brez lezbijk. In vendar feministična struja že vrsto let poudarja prednosti neposrednega vključevanja glasov deprivilegiranih skupin, glasov manjšin, obrobni skupin, vseh t.i. »utišanih skupin«. Parcialna feministična perspektiva, povečana objektivnost in postmoderna paradigma parcialnih perspektiv umeščenih vednosti (Harding, 1990, 1996; Haraway, 1999 in 1999a) v slovenski feministični teoriji in akademskem feminizmu torej sploh nikdar ni bila opcija.

Leta 1997 je v mednarodnem feminističnem zborniku o Vzhodni Evropi, v prispevku o Sloveniji povsem zanemaren prispevek sekcije LL, hkrati pa najdemo podatek o skupini Kasandra, ki sicer ne obstaja več (Renne, 1997: 7).¹⁶ Zanimivo pa je, da na razvoj slovenskega lezbičnega gibanja v poglavju o Hrvaški opozarja ena od začetnic lezbičnega gibanja na Hrvaškem (Špehar, 1997: 207).

Getoizacija in marginalizacija lezbičnih avtoric pričata o njihovi potencialni nevarnosti za okostenelo akademsko kulturo. Namesto interakcije multivokalnosti v prevladujoče paradigme velja tihi konsenz heteronormativnosti, neformalni akademski diskurz vrednosti orientacij teži h krepitvi, afirmaciji *statusa quo*.

Opisano stanje definiram kot uzurpacijo teme, odvzem kompetenc in kredibilnosti izvorni iniciativi ter odvzem določene manjšinske tematike iz rok izvornih iniciativ angažirane, progresivne aktivistične iniciative ter prenos iste vsebine v akademski okvir, a brez upoštevanja izvornih nosilcev. Gre torej za odvzem manjšinske teme sami manjšini, za prevzem in prenos kompetenc teorije in znanstvenosti na višjo raven. Metoda izključevanja in ignoriranja izvorne pobude same družbene manjšine, ki premore bistveno razsežnost, ki fakulteti in univerzi umanjka, to so *parcialna, pozicionirana perspektiva* in *legitimi interes* za razvoj gejevskih in lezbičnih študij, izhajajoč iz pozicije marginalnosti in diskriminacije, je naš ključni argument proti uzurpaciji teme. Lezbične teoretičarke, avtorice, publicistke in raziskovalke so še naprej »utišane« in »nevidne« kategorije feministične znanosti.

Medtem ko je bila sredi osemdesetih let feministična teorija, ženske študije in študije spolov v Sloveniji na univerzitetno raven vpeljana skozi »*strategijo skrivanja in tihotapljenja*« in so te vsebine ostale namerno prikrite, da ne bi zmotile in zamajale obstoječega patriarhalnega univerzitetnega režima in utečenega akademskega diskurza,¹⁷ je treba posebej poudariti, da se je ta preboj na univerzitetno raven zgodil brez vsebin, ki so bile za feminizem morda preveč radikalne. Feministična teorija je torej prodrla v uradni akademski diskurz brez vključevanja marginaliziranih subjektov, parcialnih, pozicioniranih perspektiv, glasov zatiranih skupin, multiplih spolnih in seksualnih identitet, brez interakcije multiplih zahtev. Lezbištvo

sodi mednje. Zato je v 80. in 90. letih ostalo izločeno iz akademske feministične teorije in raziskovanja, pozneje, po letu 2000, pa se v akademski okvir sicer vključi, vendar brez lezbijk. Preostane nam, da obrnemo perspektivo in vse te nove subjekte vednosti spremenimo v objekte lezbične raziskovalne analize (Velikonja, 2004). Pravzaprav to že počnemo.

2002 – Lezbična knjižnica – ne, hvala

Lezbična knjižnica in arhiv sta bila ustanovljena in odprta za javnost 1. maja 2001. Je prostor sistematičnega zbiranja knjižnega, avdio-vizualnega, dokumentarnega in arhivskega gradiva, vezanega na področje spolov in seksualnosti. Zbirka obsega teorijo, strokovna dela, leposlovje in bogato revialno zbirko, medijski arhiv, avdio-video, dokumentarno in arhivsko gradivo. Lezbični, gejevski in transkonteksti so v knjižničnem fondu najmočnejše zastopani, vendar knjižnica s svojim gradivom detektira tudi številna druga osišča razlikovanj na ravni seksualnosti, telesnosti in spolov. Bogat knjižnični in neprecenljiv arhivski fond se je akumuliral skozi dve desetletji obstoja gejevskih in lezbičnih organizacij, k temu pa so poleg akcesije in medknjižnične izmenjave¹⁸ prispevale še številne zasebne in druge donacije gradiva, ki je danes del zbirke.

Elektronski katalog je dostopen na spletni strani, v okviru knjižnice pa se gradi slovenske bibliografije z gejevsko in lezbično tematiko. Lezbična knjižnica je – skupaj s Škratovo čitalnico KUD Anarhiv, knjižnico Mirovnega inštituta, Stripburgerja in Zavoda za sodobne umetnosti – povezana v Mrežo avtonomnih knjižnic. Lezbična knjižnica z arhivom velja za najbolj izpopolnjeno zbirko na temo spolov in seksualnosti v Sloveniji, pa tudi v širši regiji. Lezbične knjižnice so v evropskem prostoru sicer zelo redke, podobne knjižnice delujejo na Hrvaškem, *LezBib* v okviru lezbične skupine Kontra, lezbični arhiv *Spinnboden* v Berlinu in *Glasgow Women's Library* na Škotskem.

Vse storitve knjižnice so za člane in uporabnike knjižnice *brezplačne*, ne uveljavljamo načela plačane članarine.

Razlog za ustanovitev in njen osnovni namen je zadovoljitev interesov in povpraševanja po informacijah in literaturi s področja spolne in seksualne identitete, študij spolov in seksualnosti, človekovih pravic, kulture, umetnosti in socializacije gejev in lezbijk kot statusne skupine, ki izkazuje stalni interes in potrebo po informacijah in literaturi s področja spolne in seksualne identitete, človekovih pravic in kulture, vezane za istospolno identiteto, ter drugi literaturi, ki zadeva homoseksualnost, a se pri institucijah večinske kulture, šolskega sistema ter sistema vzgoje in izobraževanja tega interesa ne da izpolnjevati. Gre za vsebinsko področje, ki je v okviru javnih, splošno izobraževalnih, šolskih in univerzitetnih ter drugih knjižnic bodisi akutno zapostavljeno bodisi zelo stihjsko.

Leta 2002 je sekcija ŠKUC-LL na dekana Fakultete za družbene vede v Ljubljani dr. Igorja Lukšiča (ZLSD) naslovila pobudo za sodelovanje.¹⁹ V njej je bilo zapisano, da je – že pred odprtjem knjižnice za javnost, zlasti pa takoj po njej – študentska populacija pokazala

¹⁸ Gre za fond ŠKUC-Magnus, ŠKUC-LL in Roza kluba, zbran od leta 1984 naprej. Med večjimi donatorji so bili Open Society Institute ter več zasebnikov, ki želijo ostati neimenovani. Knjigarna MK Konzorcij je omogočila nakupu gradiva pod ugodnimi pogoji. Ko je na naslov knjižnice po pošti prispela donacija (knjige) OSI, je carinska uprava RS hotela za knjige zahtevati plačilo carine, katere znesek bi bil celo višji od dejanske vrednosti same donacije; šele po večkratnih pogajanjih s predstavniki carine smo se dogovorili za razumno rešitev.

¹⁹ Dopis ŠKUC-LL dekanu FDV z dne 23. 9. 2002. V nadaljevanju članka v oklepajih navajamo strankarsko pripadnost posameznih akterjev, in sicer LDS (Liberalna demokracija Slovenije) in ZLSD (Združena lista socialnih demokratov); leta 2005 se preimenujejo v SD (Socialni demokrati).

²⁰ V telefonskem pogovoru je bilo rečeno: »Kar ven jih vrzite.«

²¹ Odločba MK z dne 22. 4. 2003.

²² S tem argumentom je doslej že večkrat poskušalo zavrniti status dvema ustvarjalkama literature z eksplicitno lezbično tematiko, v letih 2000, 2001 in 2005.

veliko zanimanje. Že po prvem letu delovanja knjižnice smo zaznali naraščanje povpraševanja po literaturi s področja istospolne usmerjenosti, zlasti v okviru sprememb slovenske in evropske zakonodaje, pristopnih procesov Evropske unije in človekovih pravic, kakor tudi literature, ki zadeva družbeni status, kulturo in umetnost seksualnih manjšin.

Sekcija LL v okviru Lezbične knjižnice že vrsto let zagotavlja informiranje, svetovanje in mentorsko pomoč pri raziskovalnih, seminarjskih, diplomskih, magistrskih in doktorskih nalogah na področju gejevskih in lezbičnih študij, človekovih pravic, kulture in politike.

Sekcija LL, vključno z Lezbično knjižnico, kot nevladni, nepridobitni angažma razpolaga z omejenimi sredstvi in kadri, kar pomeni nenehno iskanje novih rešitev za realizacijo akcesije bibliotечnega gradiva in rednega obratovanja knjižnice. Ker so študenti in študentke FDV že od samega začetka pomemben delež rednih uporabnikov in uporabnic knjižnice, smo, kot je bilo omenjeno zgoraj, na dekana FDV dr. Igorja Lukšiča, univerzitetnega profesorja, izobraženca in ideologa Združene liste, naslovili prošnjo za sodelovanje s predlogom, da se o možnih oblikah sodelovanja pogovorimo na skupnem sestanku. Pisnega odgovora nismo dočakali. Usti odgovor je bil negativen. Okoliščino, da Lezbično knjižnico obiskujejo večinoma študenti, še zlasti redno študenti FDV, je dekan zavrnil rekoč, da naj jih pač odslovimo.²⁰

Poteza o sodelovanju med družboslovno fakultetno knjižnico in knjižnico marginalizirane skupine je bila videti smiselna – kot del širše zaveze, ki naj bi potekala med univerzitetnimi, akademskimi, civilnodružbenimi, aktivističnimi, levičarskimi in drugimi nosilci družbenih premikov v smeri humanejše in bolj razsvetljene družbe. A smo se znova ušтели.

2003 - To ni revija

Ministrstvo za kulturo oziroma strokovna komisija, ki ji je predsedoval *dr. Lev Kret (ZLSD)*, je leta 2003 iznenada ustavila subvencijo reviji *Lesbo*.²¹ Pri tem je navedla argument, da »revija ne dosega zahtevanega obsega kriterijev kvalitete, saj gre za bilten, zato se revija ne podpre«. Odločbo Ministrstva za kulturo z dne 22. 4. 2003 je podpisala ministrica *dr. Andreja Rihter (ZLSD)*.

Izdajatelj revije *Lesbo* je sekcija ŠKUC-LL pri društvu ŠKUC. Revija je bila vpisana v razvid medijev z odločbo Ministrstva za kulturo (štev. 006-647/2000 z dne 28. 10. 2002), in sicer na podlagi 13. člena Zakona o medijih (UL RS štev. 35/2001) in 7. člena Pravilnika o načinu vodenja in postopkov za vpis ter posredovanju podatkov iz razvida medijev (UL RS štev. 58/2001). Vpisana je bila pod zaporedno številko 422, in sicer kot *Lesbo. Politična, socialna in kulturna revija*.

Iz zgoraj navedenega je razvidno, da publikacija ni bilten. Zato je argument o »biltenu« za nas kazalec stanja zaniknosti v državni upravi (Velikonja, 2003). Ministrstvo uporabi argument o nizki kvaliteti kot cinično lepšanje homofobije vselej, ko pride do homo kultur.²²

Izdajatelj revije je v uradnem roku po prejemu negativne odločbe naslovil mnenje o odločitvi na MK (pritožba namreč ni bila mogoča), na katerega pa ni prejel odgovora. Zato smo predsedniku komisije Levu Kreftu dostavili izvod revije *Lesbo* s pojasnilom, da je argument »biltena« in »nedoseganja kriterijev kvalitete« absurden, saj je isto ministrstvo vpisalo edicijo

²³ Lev Kreft, elektronska pošta, 26. 4. 2003.

²⁴ O nepričakovani ustavitvi subvencije smo obvestili tudi medije.

²⁵ www.ljudmila.org/lesbo

v register kot revijo, isto kakovost je ministrstvo podprlo leta 2002, ter apelirali, naj komisija ponovno pretehta svojo odločitev. Po posredovanju pri predsedniku komisije Levu Kreftu je po elektronski pošti prispel odgovor, kjer je bilo zapisano, da obžaluje ustavitev subvencije, da pa »revija dejansko nima tistih vsebin, ki so predvidene za financiranje na področju kulture oz. znanosti. To ne pomeni, da ni dobra, še manj, da ne bi bila potrebna, gre za namensko rabo sredstev«.²³

Svetovalec vlade RS na ministrstvu dr. Uroš Grilc je zavrnil sum – podan v pisnem mnenju LL o določitvi komisije – o homofobičnosti in celo izjavil, da očitek izdajatelja »ni le neutemeljen in krivičen, temveč je sam izrazito homofobičen« (sic!). Skupino lezbijk, ki so poskušale izdajati lezbično revijo, je torej označil za homofobično. Na novinarsko poizvedovanje²⁴ o razlogih za nenadno ustavitev subvencije je navedel, da revija ne dosega kontinuitete izhajanja, da je nedosegljiva v knjigarnah ter da gre za revijo »informativnega in poljudnega značaja«.

Revija *Lesbo* je brezplačna, zato knjigarne odklanjajo distribucijo, saj jim brezplačne publikacije ne prinašajo zaslužka. Kljub temu je široko javno dostopna, kar dokazuje podatek, do celotna naklada (500 izvodov) poide v nekaj tednih; izhaja pa tudi v elektronski različici.²⁵

Revija *Lesbo* je politična, socialna in kulturna revija. Revija je avtonomna, nekomercialna in brezplačna. Je naslednica fanzina *Lesbozine* (1987, 1988) in biltena *Pandora* (1993, 1994, 1995, 1996). Izhaja od leta 1997 in je nepridobitne narave. Namenjena je ostrenju kritičnih in intelektualnih rezil ter defektažam, praksam in teorijam odpora proti aktualnim izključevalnim orientacijam. Razbija identitetne konsolidacije tam, kjer le-te omejujejo različnost kot neodtujljivo eksistencialno pravico, zato odpira teme, ki jih družbeni konsenz zapira: nemonogamnost; underground; transspolnost in transseksualnost; tehnologije spolov; pornografija kot aktivizem; politični manifest; katoliška cerkev in lezbištvo; lezbično materinstvo; lezbični sindikalizem; gejevske in lezbične študije; lezbični motivi in umetnost: lezbijke v kiberprostoru, klozet in scene. Tematsko pokriva področje LGBTI (lezbištva, gejevstva, biseksualnosti, transeksualnosti/transpolnosti ter interseksualnosti/interspolnosti). Odpira vprašanja diskriminacije na podlagi seksualne usmerjenosti in spolne identitete. Promovira nove prakse s področja kulture, socializacije, človekovih pravic in državljanske nepokorščine seksualnih manjšin, inventivno vključuje glas lezbično-gejevskega gibanja, objavlja že uveljavljene avtorje in avtorice, obenem pa prinaša v javnost nova, ostra in kritično prodorna avtorska imena.

Za tukajšnji prostor ima revija *Lesbo* poseben pomen, saj je edina revija, ki obravnava politiko, kulturo, človekove pravice in življenjske stile lezbične populacije. Gre za publikacijo, ki se kritično loteva aktualnih politik, posveča se analizi vsakršnih izključevalnih tendenc in ostrenju proti državljski apatiji usmerjenih intelektualnih rezil.

Omogočanje izraza deprivilegiranih in socialno ranljivih družbenih skupin skozi lastne medije je eden od standardov vključevalne družbe. Ustavitev subvencij je resno ogrozila izhajanje revije in onemogočila izražanje deprivilegirane in socialno ranljive družbene skupine skozi lasten medij, kar torej pomeni zlom enega temeljnih standardov vključevalne družbe; pomeni zoper kulturo družbenih manjšin usmerjeno politiko.

Strokovno komisijo za založništvo so sestavljali dr. Lev Kreft, dr. Mladen Dolar in dr. Tomo Virk. Dr. Kreft, predsedujoči komisije, je v bibliografski predstavitvi ob predsedniški kandidaturi leta 2002 zapisal, da se »ukvarja s pravicami manjšin,, politiko enakih možnosti,

²⁶ Informacija s spletne strani www.libakademija-drustvo.si

²⁷ Leta 2004 so nagrado *Zlata ptica* prejeli Mirko Bratuša, Polona Glavan, Mala Kline, kolektiv Ljudmila in Jelka Stergel. S tem argumentom je doslej že večkrat poskušalo zavrniti status dvema ustvarjalkama literature z eksplicitno lezbično tematiko, v letih 2000, 2001 in 2005.

alternativno kulturo in kulturno politiko, begunsko politiko in drugimi vprašanji s področja človekovih pravic«. Dr. Kreft, profesor, izobraženec in visok, pronatovsko usmerjen funkcionar ZLSD, ki gradi svojo biografijo na zavzemanju za manjšinske kulture, na izvršni ravni taiste manjšinske kulture zavrača; zagovor manjšin, enakih možnosti in alternativnih kultur se odvija zgolj na deklarativni ravni, na izvršilni ravni pa se kaže kot zavračanje (Velikonja, 2003).

Leto dni pozneje je prošnja za podporo reviji *zavrnilo* tudi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Sklep o tem, da se reviji ne dodeli državna pomoč, z dne 14. 4. 2004, je podpisal minister *dr. Slavko Gaber (LDS)*. Tudi tokrat je bilo zapisano, da revija ne izpolnjuje razpisnih pogojev, in sicer »ne izpolnjuje pogoja, navedenega v zadnji alineji točke 3.1 razpisa«. Le kakšna bi bila revija, ki bi povsem ustrezala vsakokratnim razpisnim pogojem in različnim oblastem?

2004 - Zlata ptica

Februarja 2004 se je lezbična sekcija prijavila v izbor za nagrado *Zlata Ptica*, ki jo podeljuje Liberalna akademija LDS. Kandidirala je v skupinski kategoriji z revijo *Lesbo*.

Nagrada *Zlata ptica* je priznanje za izjemne dosežke na različnih področjih kulturnega ustvarjanja, ki ga prejmejo ustvarjalci za dosežke v slovenskem kulturnem prostoru. Za pridobitev Zlate ptice ni starostnih, nacionalnih ali državljanskih omejitev, dobitniki priznanja so lahko posamezniki ali skupine. Nagrada Zlata ptica je bila prvič podeljena leta 1975, od leta 1994 pa jo podeljuje *Liberalna akademija*, »društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma«. Je neodvisno združenje politično angažiranih intelektualcev, ki deluje v sožitju s stranko LDS, »razširja vedenje o liberalnih in demokratičnih političnih idejah ter o politični zgodovini nasploh« in »razvija demokratično politično kulturo državljanek in državljanov Republike Slovenije«.²⁶

Revija *Lesbo* je edina tovrstna revija ne le na območju Slovenije, temveč v Evropi sploh. Prepoznavni kulturni dosežek je prepoznan tudi v mednarodnem merilu, saj jo v obliki knjižne izmenjave prejemajo različne knjižnice, nevladne organizacije in druge ustanove v tujini. Izjemni so bili tudi odzivi na grafični koncept revije na več mednarodnih razstavah sodobnega oblikovanja.

Na več strani obsegajočo pisno kandidaturo nismo od Liberalne akademije prejeli nikaršnega odgovora, obrazložitve ali utemeljitve. Čeravno sta se izdajatelj in uredništvo revije zavedala vsebinske stigmatiziranosti projekta in lastne obrobne pozicije, sta se namerno odločila kandidirati v kontekstu, ki je bil tedaj izrazito večinski – LDS je bila na vrhuncu svoje vladavine. Tudi prejemniki nagrade tistega leta niso odstopali od večinsko sprejemljivih umetniških in kulturnih horizontov. Nagrade pa so bile podeljene na področju klasičnih umetniških izraznih form - kiparstva, književnosti, sodobnega plesa, filma in novih medijev.²⁷ Predsednik žirije je bil Dušan Jovanović, člani žirije pa Matej Bogataj, Vuk Ćosić, Metka Krašovec, Igor Leonardi, Sašo Podgoršek, Aleš Vodopivec, Tanja Zgonc in Uroš Zupan. Predstavnik in kreator projekta *Ljudmila*, ki je v kategoriji novi mediji tedaj prejel nagrado Zlata ptica, je bil tudi član žirije.

Stopnja propustnosti, sprejemljivosti lezbične kulture, ne glede na njeno vsebinsko, politično in formalno artikulacijo, je v večinski kulturi videti izjemno nizka, če ne že brezpredmetna; družbena distanca do lezbične kulture na drugi strani pa nenehno ohranja stabilno visoko raven. Navsezadnje le ne bo držalo, kot trdi LDS, da za podelitev nagrade »ni starostnih, nacionalnih ali državljanskih omejitev«; omejitve, takšne ali drugačne, vselej so, in v smeri liberalnega nelagodja do manjšinskih seksualnosti in njihovih kulturno-političnih manifestacij so gotovo dosegle eno svojih akutnejših oblik.

Istega leta je – iz zgoraj opisanih motivov prijavitelja – revija *Lesbo* neuspešno kandidirala tudi za Župančičevo nagrado, ki jo podeljuje Mestna občina Ljubljana za dosežke na področju kulture.

2005 - Homo poroke

Naslednji primer nelagodja liberalne pozicije do vprašanja seksualnosti je primer legalizacije istospolnih partnerskih zvez od leta 1997 do 2004. Leta 1997 se je Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) odločilo obravnavati pobudo ŠKUC-LL in ŠKUC-Magnus za spremembo Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), ki bi omogočila pravno ureditev razmerij istospolnih partnerjev.²⁸ Tedanji minister mag. Anton Rop (LDS) je leta 1997 imenoval posebno delovno skupino za pripravo zakonskega predloga, v kateri sta na zahtevo predlagateljev delovala tudi predstavnik zainteresiranih lezbičnih in gejevskih skupin (Greif, 2001). Pristojna sekretarka na ministrstvu je bila mag. Helena Kamnar (LDS). Za predsednika komisije je minister imenoval dr. Karla Zupančiča, profesorja s Pravne fakultete Ljubljana, drugi člani pa so bili dr. Vesna Rijavec in dr. Matjaž Tratnik s Pravne fakultete Maribor, Bernard Rojnik s Centra za mentalno zdravje, Vera Kozmik, direktorica Urada vlade za žensko politiko, dr. Metka Mencin Čeplak s Fakultete za družbene vede ter Anton Bricman in Tatjana Greif, predstavnik nevladnih organizacij Škuc-LL in Magnus.

Osnutek zakona je po naročilu ministrstva izdelal *Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo* Pravne fakultete v Mariboru, vendar se je delovna skupina zaradi neskladij v zvezi s tem odločila, da bo izdelala nov predlog zakona o registriranem partnerstvu. Ravno tako je odločila, da ne bo dopolnjevala že obstoječega ZZZDR.

Leta 1998 je bil *predlog zakona o registrirani istospolni skupnosti* dokončan. Šele konec leta 1999 je bil predan v postopek medresorskega usklajevanja, kjer se je zataknilo že na Ministrstvu za notranje zadeve, ki je zavrnilo predvideno izvajanje nalog vodenja registra, češ da to področje ni v okviru njihovih delovnih nalog.²⁹ Že v začetni fazi oblikovanja zakonskega osnutka, ki je potekal v letih 1997–1998, so se izkristalizirala nekatera stališča, ki ilustrirajo pomanjkljivo strokovno argumentacijo na eni strani ter pomanjkanje politične volje in senzibilnosti za zakonsko zaščito družbeno ranljivih skupin na drugi, in ki so se v naslednjih letih vztrajno ponavljala:

Pravni izvedenci in izvedenke delovne skupine so soglasno zavzeli stališče proti legalizaciji, ki je bilo v nasprotju s smotrom pravne zaščite istospolnih parov, zato se postavlja vprašanje, zakaj je MDDSZ v delovno komisijo imenovalo pravne strokovnjake, ki nasprotujejo osnovni ideji predvidenega zakona, in s tem vnaprej onemogočilo dogovor.

²⁸ Pisna pobuda sekcij ŠKUC-LL in ŠKUC-Magnus, z dne 25. 5. 1997, Vladi Republike Slovenije za sodelovanje v postopku zakonskih sprememb.²⁴ O nepričakovani ustavitvi subvencije smo obvestili tudi medije.

²⁹ Nove naloge so posledica uvedbe novih zakonskih določil, zato je takšen argument nevzdržen.

Besedilo osnutka zakona – *primerjalnopravni vidik in utemeljitev* –, ki ga je izdelal Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo Pravne fakultete v Mariboru, je kazal raven povprečne seminarske naloge. Neprofesionalni pristop k sami problematiki, diskriminatorna dikcija in princip kratenja pravic namesto podeljevanja le-teh odraža popolno nepripravljenost za sprejemanje sistemskih rešitev.

Med pisanjem predloga je obstajala resna namera uzakonitve *izrecne prepovedi* pravice gejev in lezbijk do posvojitve in skrbništva otrok.

Sporna je bila vključitev specialista s področja *psihiatrije* v delovno skupino. Odkar je Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) leta 1991 homoseksualnost v celoti odstranila s seznama bolezni, je psihiatrična ekspertiza v tem in podobnih primerih v nasprotju z mednarodnimi standardi.

V podkrepitve argumentov proti legalizaciji istospolnih partnerstev je bila močno izražena težnja k sklicevanju na *negativno javno mnenje* in *moralne zadržke*. Glede na sovplivanje med pravnim režimom in sprejemanjem vrednotnih norm v družbi oziroma tesno povezanost med zakonodajo in javnim mnenjem se je pri varstvu manjšin neetično sklicevati na negativno javno mnenje, saj javno mnenje do manjšinskih politik temelji na predsodkih in stereotipnih ljudskih predstavah in ne na preverjenih dejstvih. Poleg tega šele zaščitna zakonodaja povratno učinkuje na javno mnenje, rahljanje predsodkov in razvoj vključevalne družbene klime, v pravnem žargonu povedano – inovacija z družbenim učinkom. Soodvisnost med družbenim položajem in zakonsko regulativo je vselej dvosmerna in vzajemna; aktualno družbeno stanje zahteva pravne posege, *zakon pa narekuje odnos družbe do deprivilegiranih skupin*. Država mora vgraditi sistem enake zaščite v zakonski diskurz in zagotoviti življenjske pogoje za uresničevanje civilnih in človekovih pravic vseh njenih članov. Pravo mora slediti realnosti, vgraditi večjo kompleksnost partnerskih razmerij ter postaviti definicijo družine in starševstva, ki *vključuje reprezentacije različnosti* (Velikonja, 1997 in 1999).

- V poglavju *ocena stanja* in v *primerjalno-pravnem pregledu* mariborske Pravne fakultete lahko ugotovimo vrsto nekorektnih, zavajajočih, pa tudi izrecno diskriminatornih navedb. Med drugim je navedeno, da »...skupnost istospolnih partnerjev ni skupnost moškega in ženske ter zato ne more ustvarjati vseh tistih pravnih posledic, ki so tipične za zakonsko zvezo«. Ta navedba je zavajajoča, saj po obstoječem ZZZDR pravne posledice sklenitve zakonske zveze niso vezane na rojstvo otrok (npr. zakonsko zvezo lahko sklenejo tudi pari, ki ne morejo ali ne želijo imeti otrok). Zapisano je tudi, da je »poglavitni razlog pravnega urejanja zakonske zveze v zasnovanju družine«, kar predvideva obstoj ene same vrste družine (nuklearne heteroseksualne družine) in se ne odziva na dogajanje v praksi. Pričakovali bi, da ocena stanja zahteva ravno upoštevanje razmer v praksi.
- Brez vsake argumentacije je tudi stavek, da »ni mogoče trditi, da bi skupnost istospolnikov (sic!) enako kot skupnost matere in očeta vplivala na skladen otrokov razvoj«, in napotek, da »zato ne bi kazalo dopustiti možnosti posvojitve niti zunajzakonske oploditve ali umezne osemenitve«. V nadaljnjem besedilu nato naletimo še na stavek: »...ni predvideno, da bi skupnost istospolnih partnerjev postala podobna zakonski zvezi«, ki je šolski primer predeterminirane izjave, saj pisec besedila ne more samopašno predvideti bodočega stanja.

Pri vsem tem se besedilo mariborske Pravne fakultete sklicuje na zakonodaje držav z alarmantno neurejenim stanjem na področju človekovih pravic, kot so *Romunija, Rusija, Turčija, Srbija, Urugvaj, Nikaragva, Zimbabve* etc., hkrati pa pravi, da »družbene razmere pri nas niso ravno primerljive z razmerami v Skandinaviji«. Sledeč takšni logiki bi nič kaj optimistično lahko sklepali,

³⁰ Pisna pobuda ŠKUC-LL, z dne 21. 5. 2001.

da se Slovenija torej lažje primerja s totalitarnimi družbami kot z razvitimi demokracijami severne Evrope. V zaokrožitev pregleda izbranih primerov le še citirajmo ugotovitev PF Maribor, da so opozicijske stranke na Danskem kljub nasprotovanju vlade vztrajale pri sprejetju zakona o registriranem partnerstvu, ker so hotele »s tako radikalnim zakonom opozoriti nase« (Greif, 2002).

Po daljšem prelaganju odgovornosti sem ter tja je do poslušanja za problematiko zakonske zaščite istospolnih parov prišlo šele v času naslednjega ministra *Vlada Dimovskega (ZLSD)* in sekretarke za družino *Alenke Kovšca (ZLSD)*. Zaradi togosti in ozkosti zakonskega osnutka iz leta 1998 je prišlo do pobude o njegovi dopolnitvi, preden bi bil posredovan v poslansko obravnavo. Pobudo je leta 2001 na MDDSZ vložila sekcija ŠKUC-LL.³⁰ Ministrstvo se je na pobudo odzvalo pozitivno in odprlo možnost dopolnitve obstoječega predloga oziroma izdelave novega predloga. Imenovalo je novo delovno skupino, v kateri so bili predstavniki in predstavnice vseh delujočih GLBT organizacij, poleg ŠKUC-LL in Magnusa tudi Roza klub in Legebitra ter Mirovni inštitut. Nastopil je problem pravnih strokovnjakov, saj sta tako Pravna fakulteta Maribor kot Pravna fakulteta Ljubljana zavrnili sodelovanje. Ker tudi MDDSZ domnevno ni moglo najti pravnega izvedenca, ki bi bil pripravljen sodelovati, je ŠKUC predlagal sodelovanje zasebne odvetniške pisarne.³¹

Sledilo je omahovanje vlade, katere tedanji premier *mag. Anton Rop (LDS)* se je v predvolilnem letu vztrajno izogibal uvrstitvi *Predloga zakona o istospolni partnerski zvezi (ZIPZ)* na dnevni red vlade in je to storil šele zaradi pritiska nevladnih organizacij in medijev. Po številnih zapletih je bil predlog zakona sprejet v vladi ter predan v državni zbor. Ta je predlog obravnaval na svoji zadnji seji poleti 2004. Sledile so državnozbornske volitve in zamenjava vlade, ki je že na svoji prvi seji, 3. decembra 2004, zakon umaknila.

Nova, konservativna vlada mandatarja *Janeza Janše (SDS)* je nato sama, brez zainteresirane civilne javnosti, izdelala nov predlog, ki je bil v državnem zboru sprejet 22. junija 2005 – *Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZRIPS)*.³²

Cenzura in nazaj v klozet

Aprila 2007 je sekcija LL v okviru evropske pobude EQUAL organizirala mednarodno konferenco »Enakopravno zaposlovanje«, namenjeno ukrepom proti homofobiji na področju dela. Povezava med diskriminacijo gejev in lezbijk, sindikati in delodajalci je sicer zbudila medijski interes – a posebne vrste. Uredniki kar treh televizijskih hiš - TV Slovenija, POP TV in Kanala A – so kot pogoj poročanja o konferenci v dnevno-informativnem programu predlagali, naj bosta nastopajoča gej ali lezbijka posneta v hrbet, s popačenim glasom in anonimno. Ker organizatorke konference v metodo brezimnega homoseksualnega žrtvenega jagnjeta, ki z zakrito identiteto nemočno stoji pred kamerami, nismo privolile, tudi televizijskih prispevkov ni bilo. Po več kot dvajsetih letih javnega gejevskega in lezbičnega aktivizma torej medijski prostor še vedno zahteva podobo zamaskiranih, skritih in prestrašenih homoseksualcev. *Kamuflaža homo identitet* je torej nujna, saj je zgolj ta sprejemljiva za večinski okus ter užitna za kapitalske apetite po gledanosti in gledljivosti.

Drug primer je rasistična argumentacija zasebne televizijske hiše Adria MTV, ki je junija 2007 zavrnila brezplačno objavo humanitarnega spota »Ustavimo homofobijo! Varno delovno mesto za vse«, prvega slovenskega televizijskega spota s homoseksualno tematiko. V začetku so brez zadržkov soglašali s predlogom, ko pa si je vodstvo Adria MTV spot ogledalo, so si nenadoma premislili. Pristojni so pojasnili, da izdelka, namenjenega promociji raznolikosti, strpnosti in človekovih pravic gejev in lezbijk ne bodo predvajali, ker v njem »nastopajo »znani homoseksualci«, ki so vsi »slovenski ljudje«, ter da so vsi nastopajoči »starejši ljudje«, skratka, prestari za MTV. Za rasističnimi in nacionalističnimi argumenti se verjetno skriva homofobija. Adria MTV, člen multinacionalne korporacije MTV Network Europe, ki na deklarativni ravni zagovarja raznolikost in multikulturnost, zato lahko tukaj opisani rasizem njene hčerinske firme Adria MTV razumemo le kot *hipokrizijo*, nihanje med *deklarativno odprtostjo* in *realnim rasizmom*.

Primer medijskih politik smo navedli zaradi analogij z liberalno politiko. Metoda *kamuflaže* in *metoda hipokritične, navidezne vključevalnosti* sta pravzaprav tudi metodi liberalnih politik. Obe metodi sta prikrito manipulativni in prikrito homofobični.

***

Levičarsko angažiran *lezbični aktivizem* združuje protiavtoritarne dejavnike političnega, kulturnega in umetniškega; ne ostaja brezbrizen do socialnega in političnega konteksta, v katerem se nahaja, pač pa je ravno ta njegov osnovni generator. Ustvarja atmosfero emancipacije zatiranih skupin in posameznikov, stremi k doseganju političnih premikov k pravičnejši družbeni ureditvi, manifestira se kot organizirana radikalna dejavnost za prevetritev anemične, apolitične in abstraktne mlakuže državljske pasivnosti, kar ga jasno ločuje od drugih konceptov življenja in kulture. Usmerjen je v doseganje konkretnih političnih ciljev v okviru deprivilegiranih skupin. Lezbični aktivizem zato kot tak nikoli ne more ostati brez odziva oblasti in širše javnosti.

Erozija liberalnih vrednot enakosti, svobode in človekovih pravic se v razmerju do lezbistva in lezbičnega aktivizma v zadnjem desetletju v Sloveniji kaže kot:

- lezbofobična feministična teorija in univerza,
- lezbofobična parlamentarna politika,
- lezbofobična liberalno nazorsko usmerjena inteligenca.

Zadrževanje lezbijk zunaj okvira feministične teorije in raziskovanja vodi na eni strani v osiromašeno, slabo in pristransko znanost, po drugi strani pa omogoča obstoj separatistične, avtonomne, radikalno lezbične pozicije in queer teorije, prisiljene v politizirano produkcijo znanja in neodvisno založništvo. Izključevanje lezbijk iz večinske, dominantne, heteronormativne institucionalne kulture je lezbijke in lezbično gibanje v Sloveniji pripeljalo na rob in ga tam tudi zadržuje, hkrati pa mu omogoča avtonomno, radikalno existenco. Hall Foster trdi: »*Marginalnost ni vedno šibkost. Lahko je privilegirano mesto estetske transgresije, politične transformacije*« (Foster, 1995).

Ugotovljeni pristop k lezbičnemu vprašanju je primerljiv s konceptom zgodovine zane-marjanja (history of neglect), kot ga je definiral Edwin Ardener, po katerem ženske sodijo med t.i. utišane skupine (muted groups), pod pritiskom struktur dominantne ideologije.³³ Stopnja *drugosti* (otherness) je v sodobni teoriji pripeljala do številnih ločenih zgodovin.

Zahodna vizija zgodovine, katere *leitmotiva* sta unikatnost evropske zgodovine in filozofije ter izločanje »drugih«, je zavest o družbenih spremembah kot homogenih, kontinuiranih in linearnih. »Druga«, »drugi« spol, »druga« kultura ni le ženska kot kategorija, ampak multiple kategorije spola in seksualnosti znotraj tega univerzalnega pojma. Vendar je domnevna homogenost zgodovine prej diskurzivno kot družbeno dejstvo (Hastrup, 1992). Potreba po nedomesticirani, multipli zgodovini pomeni vključevanje izpuščenih kategorij in družbenih skupin.

Lezbištvo je še vedno obrobna pozicija, ki je posledica konformistične liberalne in drugih vrst lesbofobije, za sam marginaliziran subjekt pa je pravzaprav lahko prednost. Lahko je razgledna točka, od koder je videti dlje, več in bolje. Medtem ko je cilj dominantne kulture domesticirana »nevarna« želja, je cilj lezbičnega aktivizma radikalizacija te »nevarnosti«, brez »skrivanja in tihotapljenja«.

Queer aktivizem je tudi odgovor *okosteneli liberalni levici* in sovražnosti belih levičarjev do organiziranja na ravni identitete, ki na homoseksualnost še vedno gledajo kot na obliko meščanske dekadence; homofobični strejt levičarji so skeptični do bojev za queer osvoboditev, še posebno tistih, ki izrecno vključujejo seks (Highleyman, 2005: 88-89).

A tudi homokonservativizem, t.j. konservativni, asimilacionistični del gejevskega in lezbičnega gibanja, ki teži k normalizaciji homoseksualnosti in vključitvi gejev in lezbijk v večinski heterosistem za vsako ceno, tudi za ceno izgube lastne identitete (Goldstein, 2005), gre z roko v roki z neoliberalizmom.

Četudi se strinjamo s Fosterjem, da marginalnost ni šibkost, temveč privilegirano mesto estetske transgresije, politične transformacije, in iz tega izpeljemo sklep, da je to privilegirano mesto tempirana bomba v večinski kulturi (Greif, 2006: 46), se še vedno vrtimo v zakletem krogu. Ta lezbični status – ta pozicija spodmikavanja sistema, kritika tradicionalnih spolnih vlog, zakonske zveze, jedrne družine, prisilne heteroseksualnosti, monogamije in romantične ljubezni, materinstva in drugih družbenih totalitarnosti – je nenehna grožnja dominantni večinski, patriarhalni, heteronormativni kulturi. Kot takšen seveda nima nikakršnih izgledov lagodne eksistence, gladkega materialnega in ekonomskega preživetja, stalne zaposlitve, redne službe, stanovanja, zdravstvenega zavarovanja, socialne in ekonomske varnosti, pokojnine in zagotovila za dostojno starost.

V tem se lezbijke razlikujemo od strejt žensk in v tem se lezbijke razlikujemo od gejev. Družbena izključenost, obrobnost in odrinjenost lezbištva in lezbičnega aktivizma, je navsezadnje, kakorkoli obrnemo, še vedno dvojni *salto mortale*.

Literatura

- GREIF, T. (2001): *Nizki start: legalizacija istospolnega partnerstva*. Lesbo, 13/14, 2–4.
- GREIF, T. (2002): *Otroci drugorazrednih državljanov*. Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti, št. 207/208, 109–132.
- GREIF, T. (2006): *Teroristi ulice. Lezbična in gejevska umetnost kot aktivizem*. Ljubljana, Maska, Časopis za senske umetnosti, 101/102, 30–46.
- GOLDSTEIN, R. (2005): *Homo konzerve*. Ljubljana, Škuc-Vizibilija.
- HARAWAY, D. (1999): *Prerekanja o naravi primatov: Hčerke človeka louca na terenu, 1960–80*. V: D. HARAWAY: *Opice, kiborgi in ženske*. Ljubljana, ŠOU, 135–178.

- HARAWAY, D. (1999a): *Umeščene vednosti: uprašanje znanosti v feminizmu in privilegij parcialne perspektive*. V: D. HARAWAY: *Opice, kiborgi in ženske*. Ljubljana, ŠOU, 293–321.
- HARDING, S. (1990): *The Science Question in Feminism*. Ithaca, London, Cornell University Press.
- HARDING, S. (1996): *Rethinking Standpoint Epistemology: What is Strong Objectivity*. V: E. F. KELLER, H. E. LONGINO (ur.): *Feminism and Science*. Oxford, New York, Oxford University Press, 235–248.
- HASTRUP, K. (1992): *Introduction*. V: K. HASTRUP (ur.): *Other Histories/*. London, New York, Routledge, 1–13.
- HIGHLEYMAN, L. (2005): *Radikalni geji in lezbijke ali gejevski in lezbični radikalci? Gejevski in lezbični aktivizem ter gibanje za globalno pravičnost*. *Lesbo*, 21/22, 82–91.
- KAUFFMAN, L.A. (2005): *Kratka zgodovina radikalne prenove*. *Lesbo*, 21/22, 78–81.
- LESBO, št. 19/20 – Id. »Partnerstva«, 2003.
- LESBO, št. 21/22 – Id. »Levica«, 2005.
- QUEERS IN SPACE (1997): *Communities, Public Spaces, Sites of Resistance*. G.B. INGRAM, A.M. BOUTHILLETTEB, Y.RETTER (ur.). Seattle, Bay Press.
- MOORE, H. L. (1988): *Feminism and Anthropology*. Cambridge, Polity press.
- RENNE, T. (1997): *Disparaging Digressions*. V: T. RENNE (ur.): *Ana's Land: Sisterhood in Eastern Europe*. Westview Press.
- SCHULAMN, S. (2005): *Zakaj nisem revolucionarka*. Izbrani eseji. Ljubljana, Škuc-Vizibilija.
- VELIKONJA, N. (1997): *Pragmatični zakon*. *Teorija in praksa* 4, 654–675.
- VELIKONJA, N. (1999): *Narod, nacionalna država in homoseksualnost*. Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti, 195/196, 137–151.
- VELIKONJA, N. (2003): *Pozicijske zadrege ali padec v barbarstvo*. *Radio Študent*, 24. 4. 2003.
- VELIKONJA, N. (2004): *O oddaljenosti: kam z aktivistkami?* *Radio Študent*, 27. 5. 2004.
- VELIKONJA, N. (2004a): *Prispevki k zgodovini lezbičnega in gejevskega gibanja*. V: *Dvajset let gejevskega in lezbičnega gibanja* (ur. N.Velikonja). Ljubljana, Škuc, 2004.
- VELIKONJA, N. (2005): *Levica proti levi ali zakaj sem v homo getu?* *Radio Študent*, 24. 2. 2005.
- VELIKONJA, N. (2005a), *Homoseksualnost brez homoseksualcev*. *Radio Študent*, 24. 3. 2005.
- VELIKONJA, N. (2005b): *Preusmerjanje liberalnih slojev*. *Radio Študent*, 30. 5. 2005.
- ŠPEHAR, A. (1997): *The Lesbian Question*. V: T. RENNE (ur.): *Anna's Land: Sisterhood in Eastern Europe*. Westview Press, 205–210.